

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ У ЗВ'ЯЗКУ З ХВОРОБОЮ В КОНТЕКСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Дослідженню звільнення від покарання у зв'язку з хворобою приділяли увагу ряд вчених, зокрема, М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, І. Г. Богатирьов, О. М. Джужа, В. В. Мальцев, А. С. Міхлін, І. Л. Петрухін.

Враховуючи, що злочини є різними за ступенем суспільної небезпеки, яку вони спричиняють, вчиняються різними особами, суд застосовує кримінальні покарання з метою досягнення мети виправлення особи. Але в житті мають місце випадки коли процес виправлення особи винної у вчиненні злочину можливий без застосування до особи кримінального покарання або щодо засудженого ця мета досягається до повного відбуття встановленого вироком суду покарання. Тобто застосування або подальше застосування покарання недоцільне. Саме на вирішення таких ситуацій розроблено і законодавчо закріплено інститут звільнення від кримінального покарання та подальшого його відбування.

В аналізованому інституті кримінального права найбільшою мірою знайшли своє відображення принципи гуманізму і економії заходів кримінального впливу, покладені в основу нової політики держави загалом та кримінального права зокрема. На відміну від звільнення від кримінальної відповідальності звільнення від покарання застосовується тільки до вже засуджених осіб [1, с. 342].

Згідно з ч. 4 ст. 84 Кримінального кодексу України особи, які були звільнені від покарання чи його відбування, після одужання можуть бути направлені для відбування покарання, «якщо не закінчилися строки давності, передбачені статтями 49 або 80 цього Кодексу, або відсутні інші підстави для звільнення від покарання». Як бачимо, до інституту звільнення від покарання законодавець включив як юридично значущу обставину закінчення строків давності.

Строки давності, встановлені у ст. 49 Кримінального кодексу, є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності. Тому намагання використати їх для впливу на здійснення звільнення від кримінального покарання – сумнівне. Як зауважує Ю. В. Баулін, який ґрунтовно досліджував сучасний стан інституту звільнення від кримінальної відповідальності, посилення у нормах про звільнення від покарання на ст. 49 Кримінального кодексу суперечить природі звільнення від кримінальної відповідальності [2, с. 170].

В Кримінальному кодексі Республіки Білорусь це питання

вирішується однозначно. В ч. 4 ст. 92 вищезазначеного кодексу передбачено, що особа підлягає покаранню, у випадку одужання, якщо не минули строки давності виконання обвинувального вироку. Без посилання на конкретну статтю, хоча в цьому кодексі і не передбачені скорочені строки давності виконання обвинувального вироку для неповнолітніх. Стаття 92 Кримінального кодексу Республіки Білорусь передбачає як альтернативу звільнення від покарання заміну покарання на інше більш м'яке [3].

Завдяки послідовній реалізації заходів, спрямованих на виконання рекомендацій Ради Європи, досягнуто певних позитивних зрушень у реформуванні кримінально-виконавчої системи. Однак Україна й досі залишається однією із держав у світі, що мають найбільш високі показники щодо чисельності ув'язнених. Кількість громадян, які перебувають у пенітенціарних закладах України, дорівнює кількості ув'язнених, які відбувають покарання в тюрмах Бельгії, Австрії, Іспанії та Швейцарії разом узятих [4].

При звільненні від покарання за ч. 2 ст. 84 Кримінального кодексу України [5] слід було б використати метод диференціації кримінальної відповідальності в залежності від категорії вчиненого особою злочину. Необхідно на законодавчому рівні передбачити обов'язкове звільнення від покарання в зв'язку з важкою хворобою засуджених за вчинення злочинів невеликої та середньої тяжкості. Більше того, обов'язковому звільненню від покарання за наявності захворювання, зазначеного в Переліку, повинні підлягати і особи, які вчинили інші злочини, якщо призначене їм покарання не перевищує п'яти років позбавлення волі. По терміну покарання ці посягання скоріше є злочинами середньої тяжкості, а особи, які їх вчинили, не володіють тією підвищеною суспільною небезпекою, яка зазвичай властива особам, які вчинили тяжкі та особливо тяжкі злочини.

Залишаючи вирішення питання про звільнення від відбування покарання осіб, які захворіли після вчинення злочину на іншу тяжку хворобу, на розгляд суду, законодавець має сформулювати критерії, на основі яких суд міг би приймати такі рішення у відповідності з інтересами суспільства: гуманним ставленням до тяжко хворих засуджених і одночасно забезпеченням охорони суспільства від злочинних посягань.

Література

1. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; за ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – Київ-Харків: Юрінком Інтер, 2002. – 416 с.
2. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності: [монографія] / Ю. В. Баулін. – К.: Атіка, 2004. – 296 с.
3. Уголовный кодекс Республики Беларусь. – Мн.: Право и экономика, 2005. – 216 с.

4. Карпачова Н. І. Дотримання прав людини в місцях позбавлення волі / Н. І. Карпачова // Стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні: перша щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ombudsman.kiev.ua>.

5. Кримінальний кодекс України від від 05.04.2001 № 2341-III (зі змінами станом на 12.08.2015) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>.

УДК 340.1

Васецький В. Ю., к.ю.н., науковий співробітник,
Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України,
м. Київ, Україна

ТЕОРЕТИКО-ІДЕОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РЕВОЛЮЦІЇ Б. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО 1648-1654 рр.

Юридична енциклопедія визначає правову ідеологію як систему правових ідей, теорій, понять, норм, поглядів, заснованих на певних наукових і політичних знаннях та уявленнях. Водночас джерелом виникнення правових ідей є правова, соціальна, економічна, політична дійсність, практична діяльність людей, у процесі якої правові ідеї, погляди, соціальні та політичні вимоги народжуються, збагачуються, змінюються. Виходячи з цього, актуальним питанням видається з'ясування історичних передумов виникнення правової ідеології в різні періоди розвитку людської цивілізації. Події, які відбуваються в конкретний історичний період у різних країнах світу, мають певний зв'язок між собою, зокрема, період діяльності Б. Хмельницького та О. Кромвеля.

Суттєвий вплив на формування правової ідеології мала Англійська буржуазна революція. Вона позначилася тим, що у 1640 р. відбулися страта короля Карла II, створення Довгого Парламенту та прихід до влади Олівера Кромвеля. Суть подій, які відбулися на острові полягала в їхньому здебільшого не економічному та соціальному, а політичному характері, а саме індепенденти, лідером яких виступав Кромвель, отримали саме політичні права, які були представлені в новоствореному Парламенті, а монархія була перетворена з абсолютної в конституційну. Беручи до уваги те, що це були часи середньовіччя, коли кріпак мав більше прав, ніж античний раб, виникав жорсткий ідеологічний протест з боку монархістів та церкви, обмежених у правах силою. Проте лідер повстанців виявив себе не лише як політичний лідер, але й у якості військового стратега. Результатом подій, що відбулися, стала перемога революціонерами у ряді військових зіткнень, особливо в битві біля